
Епілог

Аналіз вищезазначених процесів наводить нас на думку принаймні про одну суттєву складову прогнозів щодо європейських культур і Європи загалом. Зокрема, щодо її стабільності. Глобалізація і пов'язана з нею гомогенізація систем, на нашу думку, має спровокувати, згідно з властивостями суперпозиції (сумі впливу на систему відповідає сума відгуків системи), рухи подальшої диференціації надскладних нелінійних систем, якими є системи культури. Акцентований нині етно(націю)культурний відгук, самобутні розбіжності європейських культур, усвідомлення кожною своєї інакшості відіграють нині роль, сказати б, «збільшувателя» складності і багатоманітності Європи — зростання її стабільності. Тобто забезпечує дію *закону складних структур*. Кожен носій усвідомленої культурної автентики імпульсує у своїй культурі продуктивні сценарії її розвитку, на відміну від просто споживача культури, на що вказує Леві-Стросс: «Тепер нам загрожує перспектива перетворитися у споживачів, які здатні споживати будь-що, з будь-якого пункту планети і з будь-якої культури, але при цьому втрачаючи свою автентичність»¹⁶⁴. Сходження на еволюційно нові рівні культурної автентики забезпечує макросистемам — суспільствам, державам, регіонам — саме дію вищезазначеного закону складних структур. Прогноз про ускладнення етнонаціоспецифіки європейських культур у ХХІ ст. є одночасно прогнозом європейської стабільності.

Існує інший кут зору, згідно з яким «диверсифікація мікрогрупових культур за рахунок уніфікації макрогрупових культур відповідає критерію ефективності, тобто

---

¹⁶⁴ Леві-Стросс К. Міт та значення // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. — Львів, 1996. — С. 348.

сприяє збереженню системи і тому є процесом прогресивним»¹⁶⁵. Є дослідники, які «пов'язують відмирання інституціональних макроспільнот і становлення *мережових* (курсив мій. — Н.К.), тобто наддержавних і наднаціональних форм самоорганізації, з розвитком комп'ютерних систем і мов. Варто додати, що ця тенденція органічно вписується не лише у сценарій виживання, а й у загальноісторичні вектори розвитку»¹⁶⁶.

Наше дослідження аргументує поняття мережі як таке, що, будучи подібним до типу мережевої організації мозку¹⁶⁷, — засвідчує передусім факт надвеликої кількості комунікаційно-інформаційно-енергетичних зв'язків, в які включені його «атоми»-суб'єкти, мікрогрупи тощо. Відомо, що багатокомунікативна включеність знижує поріг агресивності, зайвий радикалізм, розподіл на своїх і чужих і підвищує рівень толерантності в середовищі. Нам здається некоректним ототожнення наднаціональних і наддержавних систем з мережевими тільки на тій основі, що — передбачається — глобальна комп'ютерна мережа скоро накриє собою весь планетарний простір і продикує життя за її законами. На перший погляд, це твердження виглядає переконливо — адже ми є ніби свідками такої логіки подій. Але ця логіка, на нашу думку, має обтяжливі риси лінійності. Вона не враховує саме нових гравців у сучасному часопросторі, нових рівнів нелінійності і динаміки в їхній поведінці. За цією логікою проглядається тінь все тієї ж класичної екстраполяції. Між тим поведінка художньої культури раз по раз демонструє власні «ме-

---

¹⁶⁵ Назаретян А. П. Цивилизационные кризисы в контексте универсальной истории. Синергетика-психология-прогнозирование. — М., 2004 — С. 242.

¹⁶⁶ Там само.

¹⁶⁷ Нам здається непродуктивним використання поняття мережі як виключно технологічного; якісні характеристики мережі, близькі до «чистоти» метафори, хоч як це дивно, — надають адекватнішого інструментаря для нашого предмета.

режеві» апетити і жести привласнення механізмів цієї технології. Отже, художня культура, спираючись на онтологічний порядок, підсилює власні сценарії опору через сильні креативні ідеї.

Цю позицію можна аргументувати й діючими у процесі тотальної глобалізації тотальними ж контрмеханізмами. А планетарний, сказати б, інтелект за умов різкого підсилення ролі суб'єкта з толерантною складовою моральної свідомості — ущільнює час і енергію при складанні ноосфери і ноосферної культури. Гадаємо, немає достатніх підстав для апокаліптичних візій, пов'язаних з комп'ютерними мережами і технологіями.

Як і прогнози Е. Тоффлера щодо зняття розбіжностей між більшістю і меншістю з розвитком мережевих структур, коли більшість складатимуть множини меншостей, — прогнози художньої культури йдуть у тому ж руслі.

Хоч як це парадоксально на перший погляд. І театр, і живопис, і кінематограф, і навіть архітектура спрямовують свої діалоги з реципієнтом у напрямку «малих груп», сімейних зацікавленостей, молодіжних субкультур, тінейджерських орієнтацій тощо. «Живий» театр все більше диференціюється «з наміром» поглибити зв'язки, одухотворити і «оживити» цивілізацію технологій. Електронно-комп'ютерна, штучна мережа лише удосконалює природні, органічні потенції головного ігрока ноосферної доби.

Інформаційна складова художнього Суб'єкта перемагає будь-яку іншу. Дарунок негентропії від художньої культури — основоположний атрибут майбутньої ноосфери і головний фактор новітньої антропності.

І так буде до ери постлюдської цивілізації.

Цікавий дослідник, якого ми тут цитували, — Назаретян, як і його попередник А. Моль, обстоюють і прогнозують «мозаїчну» культуру (термін Моля). З цим можна по-

годиться за умови, що кожна окрема самобутність цієї мозаїки (художньо-естетична і етична) не буде спустошувати власну екзистенцію і буде неодмінно мати траєкторію до гілчастих і паралельних нових диференціацій.